Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

15. juuli 2021 *

Eelotsusetaotlus – Töötajate ohutuse ja tervise kaitse – Tööaja korraldus – Relvajõudude liikmed – Liidu õiguse kohaldatavus – ELL artikli 4 lõige 2 – Direktiiv 2003/88/EÜ – Kohaldamisala – Artikli 1 lõige 3 – Direktiiv 89/391/EMÜ – Artikli 2 lõige 2 – Kaitseväelaste tegevused – Mõiste „tööaeg“ – Valveaeg – Töötaja töötasu puudutav vaidlus

Kohtuasjas C-742/19,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) 10. septembri 2019. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 10. oktoobril 2019, menetluses

B. K.

versus

Republika Slovenija (Ministrstvo za obrambo),

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident R. Silva de Lapuerta, kodade presidendid J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan ja N. Piçarra, kohtunikud T. von Danwitz, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, K. Jürimäe, C. Lycourgos (ettekandja), P. G. Xuereb, L. S. Rossi ja I. Jarukaitis,

kohtujurist: H. Saugmandsgaard Øe,

kohtusekretär: ametnik R. Șereș,

arvestades kirjalikku menetlust ja 21. septembri 2020. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– B. K., esindaja: *odvetnik* M. Pukšič,

– Sloveenia valitsus, esindajad: A. Grum ja A. Dežman Mušič,

– Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller ja S. Eisenberg,

* Kohtumenetluse keel: sloveeni.

– Hispaania valitsus, esindaja: S. Jiménez García,

– Prantsuse valitsus, esindajad: A.-L. Desjonquères, E. de Moustier, N. Vincent, T. Stehelin ja A. Ferrand,

– Euroopa Komisjon, esindajad: B. Rous Demiri, N. Ruiz García ja M. van Beek,

olles 28. jaanuari 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiivi 2003/88/EÜ tööaja korralduse teatavate aspektide kohta (ELT 2003, L 299, lk 9; ELT eriväljaanne 05/04, lk 381) artikli 2 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud B. K. ja Republika Slovenija (Ministrstvo za obrambo) (Sloveenia Vabariik (kaitseministeerium)) vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab lisatasu ületunnitöö eest.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 76/207/EMÜ

3 Nõukogu 9. veebruari 1976. aasta direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega (EÜT 1976, L 39, lk 40; ELT eriväljaanne 05/01, lk 187) artikli 3 lõige 1 sätestas:

„Võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamine tähendab, et puudub igasugune sooline diskrimineerimine nendes tingimustes, kaasa arvatud valikukriteeriumides, mis on seotud töö või ametikoha saamisega ükskõik millises tegevusvaldkonnas ja -alal või ametiastmel.“

Direktiiv 89/391/EMÜ

4 Nõukogu 12. juuni 1989. aasta direktiivi 89/391/EMÜ töötajate töötervishoiu ja tööohutuse parandamist soodustavate meetmete kehtestamise kohta (EÜT 1989, L 183, lk 1; ELT eriväljaanne 05/01, lk 349) artikkel 2 näeb ette:

„1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse nii avaliku kui ka erasektori kõikide tegevusvaldkondade suhtes (tööstus, põllumajandus, kaubandus, haldus, teenindus, haridus, kultuur, vaba aeg jne).

2. Käesolevat direktiivi ei kohaldata juhul, kui teatava avaliku teenistuse, nagu näiteks relvajõudude või politsei, või teatava kodanikukaitseteenistuse tegevus oma eripära tõttu sellega vältimatult vastuollu satub.

Sellisel juhul tuleb töötajate ohutus ja tervis tagada nii hästi kui võimalik, pidades silmas käesoleva direktiivi eesmärke.“

Direktiiv 89/656/EMÜ

5 Nõukogu 30. novembri 1989. aasta direktiivi 89/656/EMÜ töötajate isikukaitsevahendite kasutamisega seotud tervisekaitse ja ohutuse miinimumnõuete kohta (kolmas üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) (EÜT 1989, L 393, lk 18; ELT eriväljaanne 05/01, lk 375) artikkel 1 sätestab:

„1. Käesolevas direktiivis, mis on kolmas üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses, sätestatakse töötajate isikukaitsevahendite kasutamise miinimumnõuded.

2. Direktiivi 89/391/EMÜ sätteid kohaldatakse tervikuna kogu lõikes 1 nimetatud valdkonnas, ilma et see piiraks käesolevas direktiivis sisalduvate rangemate ja/või erisätete kohaldamist.“

6 Direktiivi artikkel 2 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Käesolevas direktiivis tähendab „isikukaitsevahend“ igasugust vahendit, mis on kavandatud selleks, et töötaja kannaks või hoiaks seda kaitseks ühe või mitme tema tervist ja turvalisust ohustada võiva mõjuri eest, või muud samal eesmärgil mõeldud abivahendit või lisatarvikut.

2. Lõikes 1 toodud määratlus ei hõlma:

[…]

c) isikukaitsevahendeid, mida kannavad või kasutavad kaitsejõud, politsei ja teised avaliku korra kaitse teenistused;

[…]“.

Direktiiv 2003/88

7 Direktiivi 2003/88 artikli 1 lõike 3 esimeses lõigus on ette nähtud:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse nii avaliku kui erasektori kõigi tegevusalade suhtes direktiivi 89/391/EMÜ artikli 2 tähenduses, ilma et see piiraks käesoleva direktiivi artiklite 14, 17, 18 ja 19 kohaldamist.“

8 Direktiivi artiklis 2 „Mõisted“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

1. *tööaeg* – iga ajavahemik, mille jooksul töötaja teeb tööd, on tööandja käsutuses ning tegutseb või täidab oma kohustusi kooskõlas siseriiklike õigusaktide ja/või tavadega;

2. *puhkeaeg* – iga ajavahemik, mis ei ole tööaeg;

[…]“.

9 Direktiivi artikli 17 lõikes 3 on ette nähtud:

„Käesoleva artikli lõike 2 kohaselt võib teha erandeid artiklitest 3, 4, 5, 8 ja 16:

[…]

b) turvamis- ja järelevalvetoimingute puhul, mis nõuavad vara ja isikute kaitsmiseks pidevat kohalolekut, eriti turvameeste ja majahoidjate või turvafirmade puhul;

c) tegevuste puhul, mis nõuavad teenuse või tootmise pidevat jätkumist […];

[…]“.

Direktiiv 2013/35/EL

10 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiivi 2013/35/EL, mis käsitleb töötervishoiu ja tööohutuse miinimumnõudeid seoses töötajate kokkupuutega füüsikalistest mõjuritest (elektromagnetväljad) tulenevate riskidega (20. üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/40/EÜ (ELT 2013, L 179, lk 1), artikkel 1 sätestab:

„1. Käesolev direktiiv, mis on kahekümnes üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses, sätestab miinimumnõuded töötajate kaitseks nende tervisele ja ohutusele kokkupuutest elektromagnetväljadega töö ajal tulenevate või tuleneda võivate riskide eest.

[…]

6. Ilma et see piiraks käesoleva direktiivi rangemate või täpsemate sätete kohaldamist, kohaldatakse direktiivi 89/391/EMÜ tervikuna kogu lõikes 1 osutatud valdkonnas.“

11 Direktiivi artikli 10 lõikes 1 on sätestatud:

„Erandina artiklist 3, kuid piiramata artikli 5 lõiget 1 kohaldatakse järgmist:

[…]

b) liikmesriigid võivad lubada samaväärse või spetsiifilisema kaitsesüsteemi kasutamist töötajate puhul, kes töötavad relvajõudude operatiivrajatistes või on kaasatud sõjalisse tegevusse, sealhulgas osaledes ühistes rahvusvahelistes sõjaväelistes õppustes, eeldusel et ennetatakse kahjulikku kehalist toimet ja ohutusriske;

[…]“.

Sloveenia õigus

12 Avaliku sektori kollektiivlepingu (Kolektivna pogodba za javni sektor) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (*Uradni list RS*, nr 57/2008 jj) artikkel 46 nägi ette, et avalikel teenistujatel on õigus saada valveaja lisatasu 20% põhipalga tunnitasust, kusjuures valveaega ei loeta tööajaks.

13 Kollektiivlepingu põhjendustes oli märgitud:

„Valve tähendab avaliku teenistuja kättesaadavust, nii et vajaduse korral saab ta täita teenistusülesandeid väljaspool tööaega. Valvesse tuleb määrata kirjalikult. Valve lisatasu suurus on olenemata sellest, kas avalik teenistuja peab olema valves päeval, öösel, tööpäeval, pühapäeval või puhkepäeval, alati ühesugune.“

14 20. detsembri 1994. aasta riigikaitseseaduse (Zakon o obrambi) (*Uradni list RS*, nr 82/94) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „ZObr“) artikli 5 punktis 14 on ette nähtud, et kaitseväelane on selle seaduse tähenduses isik, kes täidab ametikohustusi riigikaitsevaldkonnas, ning punktis 14*bis* on täpsustatud, et töötaja on selle seaduse tähenduses kaitseväelane või tsiviilisik, kes täidab oma ametikohustusi kaitseväes, või muu isik, kes täidab haldusalaseid või spetsialiseeritud tehnilisi tööülesandeid ministeeriumis.

15 ZObr artikli 51 kohaselt võib kaitseväelane valves oleku ajal kasutada teatavatel tingimustel relva.

16 ZObr artikkel 97č, mis käsitleb valvet, sätestab:

„(1) Valve kestab reeglina katkematult 24 tundi.

(2) Kaitseväelasi, kes on valves, peetakse töötajateks, kelle tööaeg on jagatud osadeks. Tunde, mille jooksul nad tegelikult ei tööta, ei loeta mitte tööaja hulka, vaid valveks töökohal.

(3) Päevane tööalane tegevus valve ajal ei tohi ületada 12 tundi. Erakorralise sündmuse korral või juba alustatud ametiülesande lõpetamiseks võib kaitseväelaste tööaega erandkorras pikendada, kuid sel juhul loetakse töötunnid, mis järgnevad juba töötatud 12 tunnile, ületunnitööks.

(4) Valve võib kesta katkematult kuni seitse päeva. Kaitseväelastel on valves olemise kohas õigus vaheaegadele selliselt, et 12 tundi loetakse tavapärase tööaja hulka ja ülejäänud 12 tundi valveajaks.“

17 ZObr artiklis 97e, mis käsitleb valveaega, on sätestatud:

„(1) Valveaeg on aeg, mille jooksul peab töötaja olema tööülesannete täitmiseks kättesaadav töökohal, kindlaks määratud kohas või elukohas.

(2) Valveaega ei arvestata nädala või kuu töötundide hulka. Juhul, kui töötaja peab valveajal tegelikult töötama, arvestatakse tegelikult töötatud aeg nädala või kuu töötundide arvu hulka.

(3) Minister kehtestab tööruumides, kindlaks määratud kohas või elukohas valves olemise juhud ja korra. Kaitseväes kehtestab valve juhud ja korra kaitseväe juhataja.

(4) Valve kindlaks määratud kohas võrdsustatakse valvega töökohal.“

18 Sloveenia kaitseväeteenistuse määruses (Pravila službe v Slovenski vojski) (*Uradni list RS*, nr 84/09) on mõiste „valve“ määratletud järgmiselt:

„Valvet loetakse lahingumissiooniks rahuajal […], mille ajal võib valves olev sõdur kasutada ka relvi ja surmavat jõudu vastavalt ZObr artikli 51 sätetele. Töö parema korraldamise eesmärgil toimub valve tööaja plokkides (7 päevase ajavahemiku jooksul pideva kohalolekuga, st 24 tundi

iga töökohas viibimise päeva kohta). Valvet korraldatakse üksuses, kes tagab samuti, et ühes ja samas üksuses olevatel isikutel on ühesugune valves olemise kohustus. Valvel on eriline sõjaväeline ja strateegiline tähtsus. Pideva tegevusvalmiduse tagamine on rahuajal kaitseväe peamine ülesanne. Selleks et tagada rahuajal piisav ettevalmistuse tase, tagab kaitsevägi alalisväe olemasolu ja alalised meetmed sekkumiseks. Alalisvägi võimaldab tagada katkematu võimekuse ning kaitseväele võimaluse sekkuda sõjaliselt ja mittesõjaliselt Sloveenia Vabariigi maismaaterritooriumil ning mere- ja õhuruumis. Kaitsejõud on osa alalisväest.

Valvet teostab relvastatud üksus või kaitseväelaste rühmitus, kes tagab inimeste, seadmete, vara ja territooriumi füüsilise kaitse. […]

Valves oleva isiku üldised kohustused on kaitsta hoolsalt talle usaldatut (seadmed, inimesed jne); hoida relva enda käes ja olla pidevalt valmis seda kasutama; mitte lahkuda valvepostilt seni, kuni keegi teine on ta välja vahetanud; mitte lubada kellelgi muul kui ülemal, ülema asetäitjal või valveülemal, teenistusohvitseril või järelevalve eest vastutaval isikul läheneda valvepostile või kaitstavale hoonele või liikuda keelatud kohas. Valves olev isik peab lisaks isikuid peatama, nagu see on kindlaks määratud teatavate valvepostide puhul, hoidma ühendust ning suhtlema valveülema ja muude valveasutustega ning teavitama valveülemat siis, kui esinevad häired või läheduses toimub tulekahju, kui looduskatastroofide või muude katastroofide tõttu esineb oht kaitseobjektile või relvajõududele või kui ta jääb haigeks või vajab mis tahes muud abi.

Julgeolekujõud tagavad rajatiste, dokumentide, isikute, relvade ja kaitseotstarbelise varustuse, laskemoona ja muu materjali ohutuse kaitse erinevate ohtude eest. […]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

19 B. K. oli 2014. aasta veebruarist kuni 2015. aasta juulini Sloveenia kaitsejõudude allohvitserina „valveteenistuses“, mis kestis katkematult seitse päeva kuus ning mille ajal pidi ta olema kättesaadav ja viibima pidevalt kasarmus, kuhu ta oli määratud. See „valveteenistus“ hõlmas nii ajavahemikke, mil B. K. pidi tegelikult valvama, kui ka ajavahemikke, mil ta pidi üksnes olema oma ülemustele kättesaadav. Kaitseväe politsei, kontrolli- või kiirreageerimisrühma ette teatamata saabumise korral pidi ta selle registreerimisvormi kirja panema ja täitma ülemuste poolt talle antud korraldusi.

20 Kaitseministeerium leidis, et iga „valveteenistuse“ päeva eest tuleb kaheksa tundi lugeda tööajaks, mistõttu maksis ta B. K-le sellele kaheksatunnisele tööle vastavat tavapärast palka. Ülejäänud tundide eest sai B. K. valveaja lisatasu 20% põhipalgast.

21 B. K. esitas Sloveenia kohtutele kaebuse, nõudes, et talle makstaks ületunnitööna nende tundide eest, mille ajal ta oma tööandja juures „valveteenistuses“ olles tegelikult ei töötanud, kuid oli kohustatud olema kasarmus oma ülemustele kättesaadav, olles seetõttu kaugel oma elukohast ja perekonnast.

22 Kuna B. K. kaebus jäeti esimeses kohtuastmes ning apellatsiooniastmes rahuldamata, esitas ta eelotsusetaotluse esitanud kohtule kassatsioonkaebuse.

23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib esiteks, et vastavalt direktiivi 2003/88 artikli 1 lõikele 3 koostoimes direktiivi 89/391 artikliga 2 ei kohaldata direktiivi 2003/88 siis, kui teatava avaliku teenistuse tegevus oma eripära tõttu sellega vältimatult vastuollu satub. 5. oktoobri 2004. aasta

kohtuotsusele Pfeiffer jt (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584) viidates leiab ta, et see erand on ette nähtud üksnes selleks, et tagada avaliku julgeoleku, rahvatervise ja avaliku korra kaitsmiseks hädavajalike teenistuste tõhus toimimine hädaolukorras, kus päästetöötajate ja teiste töötajate tööaega ei saa planeerida.

24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et käesoleval juhul tegi B. K. tavapärasel viisil oma tavalist tööd, nimelt „valveteenistust“ rahuajal, ilma et põhikohtuasjas käsitletaval ajavahemikul oleks esinenud ühtegi ettenägematut asjaolu või erakorralist sündmust. Seega ei olnud asjaomase isiku tööaja planeerimine selle kohtu sõnul kuidagi võimatu.

25 Nimetatud kohtul on siiski tekkinud küsimus, kas direktiivi 89/391 artiklis 2 ette nähtud erandile saab üldiselt tugineda, kui tegemist on kaitseväelastega rahuajal ja kaitsesektori töötajatega.

26 Teiseks, kui eeldada, et direktiiv 2003/88 on käesoleval juhul kohaldatav, on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas ajavahemikke, mille vältel B. K. oma tööandja juures tegelikult ühtegi tööülesannet ei täitnud, kuid oli kohustatud olema kasarmus oma ülemustele kättesaadav, tuleb lugeda „tööajaks“ selle direktiivi artikli 2 tähenduses.

27 Olles rõhutanud, et sellele küsimusele võib vastata jaatavalt, märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Sloveenia õiguse kohaselt ei kuulu sellised ajavahemikud tööaja hulka, samamoodi nagu ajavahemikud, mil kaitseväelane peab viibima oma elukohas, ning et nende kahe ajavahemiku eest on ette nähtud sama suurusega töötasu, mis selle kohtu sõnul ei ole aga direktiiviga 2003/88 kooskõlas.

28 Nendel asjaoludel otsustas Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [direktiivi 2003/88] artiklit 2 kohaldatakse ka riigikaitse valdkonna töötajatele või kaitseväelastele, kes on valves rahuajal?

2. Kas [direktiivi 2003/88] artikliga 2 on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt ei arvestata tööaja hulka riigikaitse valdkonna töötajate valvet töökohal või kindlaks määratud kohas (kuid mitte elukohas) või riigikaitse valdkonnas töötavate kaitseväelaste valves oleku aega ajavahemikul, mil need kaitseväelased tegelikku tööd ei tee, kuid peavad siiski füüsiliselt kasarmus viibima?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Vastuvõetavus

29 Oma eelotsuse küsimustega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas teatud ajavahemikke, mille ajal peavad nii kaitseväelased kui ka kaitsevaldkonnas töötavad tsiviilisikud olema nende ülemustele vajaduse korral kättesaadavad, võib pidada „tööajaks“ selle direktiivi artikli 2 tähenduses.

30 Samas on selge, et põhikohtuasi puudutab üksnes kaitseväelast. Seega tuleb järeldada, et eelotsuse küsimustel ei ole kaitsevaldkonnas töötavate tsiviilisikute olukorda puudutavas osas mingit seost põhikohtuasja esemega ning need on väljakujunenud kohtupraktika kohaselt seega vastuvõetamatud (2. veebruari 2021. aasta kohtuotsus Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

Esimene küsimus

31 Kõigepealt tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades tuleb Euroopa Kohtul talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastada. Ka võib Euroopa Kohus arvesse võtta neid liidu õigusnorme, millele liikmesriigi kohus ei ole oma küsimustes viidanud (7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika).

32 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et selleks, et teha kindlaks, kas – nagu küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus – direktiivi 2003/88 artikkel 2 on kohaldatav sellisele kaitseväelase valvetegevusele rahuajal, nagu on B. K. „valveteenistus“ käesoleva kohtuotsuse punktis 19 nimetatud tingimustel, tuleb analüüsida, kas selline tegevus kuulub kõnealuse direktiivi kohaldamisalasse, mis ei ole kindlaks määratud mitte selle artiklis 2, vaid artikli 1 lõikes 3.

33 Teiseks lähtub eelotsusetaotluse esitanud kohus eeldusest, et põhikohtuasi kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse. Kuna aga kohtuvaidlus puudutab kaitseväelast, tuleb kõigepealt analüüsida, kas on nii, nagu väitsid Prantsuse ja Hispaania valitsus, et liidu õigus ei ole mõeldud reguleerima kaitseväelaste tööaja korraldust, sest see tuleneb liikmesriikide relvajõudude korraldusest, mis on juba oma olemuselt liidu õiguse kohaldamisalast vastavalt ELL artikli 4 lõikele 2 välistatud.

34 Neil asjaoludel tuleb selleks, et anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada, esimene küsimus ümber sõnastada ja asuda seisukohale, et nimetatud kohus soovib selle küsimusega sisuliselt teada, kas direktiivi 2003/88 artikli 1 lõiget 3 tuleb ELL artikli 4 lõiget 2 arvestades tõlgendada nii, et selle direktiivi kohaldamisalasse ei kuulu kaitseväelase valvetegevus rahuajal.

35 Esimesena tuleb kontrollida, kas ELL artikli 4 lõike 2 kohaselt tuleb välistada kõik relvajõudude liikmed liidu õiguse ja eelkõige tööaja korraldust reguleerivate eeskirjade kohaldamisalast.

36 Kõnealuse artikli 4 lõige 2 näeb ette, et liit austab ühelt poolt liikmesriikide võrdsust aluslepingute ees ning nende rahvuslikku identiteeti, mis on omane nende poliitilistele ja põhiseaduslikele põhistruktuuridele, ning teiselt poolt riigi põhifunktsioone, sealhulgas riigi territoriaalse terviklikkuse tagamist, avaliku korra säilitamist ja riigi julgeoleku kaitsmist. Samas sättes täpsustatakse, et riigi julgeolek jääb iga liikmesriigi ainuvastutusse.

37 Sellega seoses tuleb märkida, et liikmesriikide relvajõudude peamised ülesanded, milleks on territoriaalse terviklikkuse säilitamine ja riigi julgeoleku kaitse, kuuluvad sõnaselgelt nende riigi põhifunktsioonide hulka, mida liit peab ELL artikli 4 lõike 2 kohaselt austama.

38 Lisaks tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et liikmesriikide relvajõudude korraldusse puutuvaid valikuid, mille eesmärk on liikmesriikide territooriumi või oluliste huvide kaitse, liidu õigus iseenesest ei reguleeri (vt selle kohta 11. märtsi 2003. aasta kohtuotsus Dory, C-186/01, EU:C:2003:146, punkt 35).

39 Samas ei tulene ELL artikli 4 lõikes 2 sätestatud liidu kohustusest austada riigi põhifunktsioone, et liikmesriikide otsused nende relvajõudude korralduse kohta jäävad liidu õiguse kohaldamisalast välja, eriti kui kõne all on tööaja korraldust reguleerivad eeskirjad.

40 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikas on nimelt selgitatud, et ehkki liikmesriikide pädevusse kuulub oma oluliste julgeolekuhuvide määratlemine ja asjakohaste meetmete kehtestamine oma sise- ja välisjulgeoleku tagamiseks, sealhulgas relvajõudude korraldust käsitlevate otsuste tegemine, ei saa üksnes asjaolu, et liikmesriigi meede on võetud riigi julgeoleku kaitsmise eesmärgil, tingida seda, et liidu õigus ei ole kohaldatav, ega vabastada liikmesriike vajadusest seda õigust järgida (vt selle kohta 26. oktoobri 1999. aasta kohtuotsus Sirdar, C-273/97, EU:C:1999:523, punkt 15; 11. jaanuari 2000. aasta kohtuotsus Kreil, C-285/98, EU:C:2000:2, punkt 15, ja 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Privacy International, C-623/17, EU:C:2020:790, punkt 44 ning seal viidatud kohtupraktika). Sama kehtib liikmesriigi territoriaalse terviklikkuse kaitseks võetud riigisiseste meetmete kohta.

41 Lisaks, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 44 ja 45 sisuliselt märkis, ei ole see väide vastuolus 11. märtsi 2003. aasta kohtuotsusega Dory (C-186/01, EU:C:2003:146).

42 Kui kohustusliku sõjaväeteenistuse kehtestamine, mis oli kõne all selle kohtuotsuse aluseks olevas kohtuasjas, ei kujuta endast liidu õigusega reguleeritavat küsimust, siis tööaja korraldus on valdkond, mis on ELTL artikli 153 lõike 2 alusel direktiiviga 2003/88 ühtlustatud.

43 Kuigi asjaolu, et liit peab austama riigi põhifunktsioone, ei tähenda, et kaitseväelaste tööaja korraldus jääks täielikult välja liidu õiguse kohaldamisalast, nõuab ELL artikli 4 lõige 2 siiski, et tööaja korraldust reguleerivate liidu õiguse eeskirjade kohaldamine kaitseväelaste suhtes ei kahjustaks nende põhifunktsioonide nõuetekohast täitmist. Seega ei saa neid eeskirju tõlgendada nii, et need takistaksid relvajõududel täita oma ülesandeid ning kahjustaksid järelikult riigi põhifunktsioone, milleks on tema territoriaalse terviklikkuse säilitamine ja riigi julgeoleku kaitse.

44 Sellest järeldub, et liidu õiguses tuleb võtta nõuetekohaselt arvesse eripärasid, mis esinevad iga liikmesriigi relvajõudude toimimisel, olenemata sellest, kas need eripärad tulenevad muu hulgas selle liikmesriigi võetud rahvusvahelistest erikohustustest, teda puudutavatest konfliktidest või ohtudest või ka seda riiki ümbritsevast geopoliitilisest kontekstist.

45 Seega ei saa liidu õigusnormide ja täpsemalt tööaja korraldust reguleerivate sätete kohaldamine takistada nende spetsiifiliste ülesannete täitmist, mille iga liikmesriik annab oma kohustusi ja vastutust arvestades enda relvajõududele, et säilitada oma territoriaalne terviklikkus või kaitsta riigi julgeolekut.

46 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et ELL artikli 4 lõige 2 ei too kaasa seda, et kõigi kaitseväelaste tööaja korraldus jääks liidu õiguse kohaldamisalast välja.

47 Teisena tuleb meenutada, et direktiivi 2003/88 eesmärk on kehtestada miinimumnõuded eesmärgiga parandada töötajate elu- ja töötingimusi, ühtlustades eelkõige tööaja kestust reguleerivaid riigisiseseid õigusnorme. Sellise Euroopa Liidu tasandil toimuva tööaja korralduse

ühtlustamise eesmärk on tagada töötajate ohutuse ja tervise parem kaitse, andes töötajatele minimaalse – eelkõige igapäevase ja iganädalase – puhkeaja, samuti piisavad puhkepausid, ning sätestades iganädalasele tööajale ülempiiri (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

48 Peale selle täpsustavad direktiivi 2003/88 sätted Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 31 lõikega 2 sõnaselgelt tagatud põhiõigust maksimaalse tööaja piirangule ning igapäevastele ja -nädalastele puhkeaegadele, mistõttu neid sätteid tuleb tõlgendada harta artikli 31 lõiget 2 arvestades (17. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika). Eelkõige järeldub sellest, et neile sätetele ei tohi anda kitsendavat tõlgendust, mis kahjustaks töötajale sellest direktiivist tulenevaid õigusi (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punkt 27 ja seal viidatud kohtupraktika).

49 Sellega seoses tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et direktiivi 2003/88 kohaldamiseks tuleb mõistet „töötaja“ määratleda töösuhet iseloomustavate objektiivsete kriteeriumide alusel, võttes arvesse asjaomaste isikute õigusi ja kohustusi. Töösuhte peamine tunnus on see, et isik teeb teatud ajavahemiku jooksul teisele isikule tema juhtimise all tööd, mille eest saab ta tasu. Järelikult eeldab töösuhe alluvussuhte olemasolu töötaja ja tööandja vahel. Alluvussuhte olemasolu tuleb igal üksikul juhul hinnata lähtuvalt kõikidest pooltevahelisi suhteid iseloomustavatest asjaoludest ja tingimustest (20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punktid 41 ja 42 ning seal viidatud kohtupraktika).

50 Käesoleval juhul ei ole vaidlust selles, et B. K. sai põhikohtuasjas käsitletaval ajavahemikul töötasu ja et ta oli Sloveenia kaitseväe allohvitserina oma tööandjaga alluvussuhtes eelmise punkti tähenduses. Sellest järeldub, et direktiiv 2003/88 on *a priori* tema olukorrale kohaldatav.

51 Kolmandana tuleb kindlaks teha, kas relvajõudude tegevused üldiselt või vähemalt mõned neist tuleb direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja jätta vastavalt direktiivi artikli 1 lõikele 3 tõlgendatuna ELL artikli 4 lõiget 2 arvestades.

52 Direktiivi 2003/88 artikli 1 lõikes 3 on selle direktiivi kohaldamisala määratletud viitega direktiivi 89/391 artiklile 2. Vastavalt direktiivi 89/391 artikli 2 lõikele 1 kohaldatakse seda direktiivi „nii avaliku kui ka erasektori kõikide tegevusvaldkondade suhtes“.

53 Direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimene lõik näeb aga ette, et seda direktiivi ei kohaldata juhul, kui teatava avaliku teenistuse, näiteks relvajõudude või teatava kodanikukaitseteenistuse tegevus oma eripära tõttu sellega vältimatult vastuollu satub, ning teine lõik täpsustab, et sellisel juhul tuleb töötajate ohutus ja tervis tagada nii hästi kui võimalik, pidades silmas selle direktiivi eesmärke.

54 Seega tuleb kindlaks teha, kas relvajõudude tegevused üldiselt või vähemalt mõned neist tuleb direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja jätta põhjusel, et need kuuluvad direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimeses lõigus ette nähtud erandi alla, võttes nõuetekohaselt arvesse vajadust tõlgendada seda kohaldamisala ELL artikli 4 lõikest 2 lähtudes.

55 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimest lõiku tuleb tõlgendada nii, et selle ulatus oleks piiratud sellega, mis on rangelt vajalik nende huvide kaitseks, mille kaitsmist see liikmesriikidele võimaldab (5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 54, ning 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, punkt 32).

56 Lisaks, kriteerium, mida on kasutatud direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimeses lõigus, et välistada selle direktiivi ja seega ka direktiivi 2003/88 kohaldamisalast teatud tegevused, ei põhine mitte töötajate kuulumisel mõnda selles sättes loetletud avaliku teenistuse sektorisse tervikuna võetult, vaid üksnes selliste eriülesannete spetsiifilisel laadil, mida töötajad selles sättes nimetatud sektorites täidavad ning mille spetsiifiline laad õigustab töötajate ohutuse ja tervise kaitse alastest sätetest erandi tegemist põhjusel, et üldsuse tõhusa kaitse tagamine on absoluutselt vajalik (20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika).

57 Nende spetsiifiliste tegevuste eripärade hulka, mille tõttu on õigustatud direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõigu alusel erandi tegemine töötajate ohutuse ja tervise kaitse alastest sätetest, kuulub asjaolu, et nende tegevuste puhul ei saa nende olemusest tulenevalt tööaega planeerida (20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

58 Seeläbi võimaldab direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimene lõik säilitada avaliku teenistuse selliste spetsiifiliste tegevuste tõhususe, mille pidev jätkumine on hädavajalik, et tagada riigi põhifunktsioonide täitmine. Niisugust tegevuse pideva jätkumise nõuet tuleb hinnata kõne all oleva tegevuse eripära arvestades (20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punktid 65 ja 66 ning seal viidatud kohtupraktika).

59 Sellega seoses on Euroopa Kohus esiteks leidnud, et tervishoiu, julgeoleku ja avaliku korra valdkonnas tegutsevate teenistuste pideva jätkuvuse nõue ei takista nende teenistuste tavatingimustes toimuva tegevuse, kaasa arvatud töötajate tööaja korraldamist, mis tähendab seda, et direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimeses lõigus sätestatud erand on selliste teenistuste suhtes kohaldatav vaid erakordselt tõsiste ja ulatuslike asjaolude esinemisel, nagu looduslikud või tehnoloogilised katastroofid, atentaadid või suurõnnetused, mis nõuavad elu, tervise ja üldsuse ohutuse kaitseks hädavajalike meetmete võtmist ja mille nõuetekohane rakendamine satuks ohtu, kui tuleks järgida kõiki direktiivis 2003/88 sätestatud reegleid. Sellistel juhtudel tuleb absoluutsele esikohale seada elanikkonna kaitse eesmärk, jättes kõrvale selle direktiivi sätete kohaldamise, mistõttu võib neid sätteid neis teenistustes ajutiselt eirata (vt selle kohta 20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punktid 67, ning 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika).

60 Teiseks on Euroopa Kohus otsustanud, et teataval avaliku teenistuse alla kuuluval eritegevusel on ka tavatingimustes sedavõrd eripärased jooned, et nende laad vältimatult takistab tööaja niisugust planeerimist, mis oleks kooskõlas direktiivis 2003/88 sätestatuga (20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punkt 68).

61 See on nii eelkõige ülesannete puhul, mida saab nendega seotud üldise huvi eesmärgi tõhusaks saavutamiseks täita vaid püsivalt ning ühe ja sama töötaja poolt, ilma et oleks võimalik kehtestada rotatsioonisüsteemi, mis võimaldaks anda sellele töötajale regulaarsete ajavahemike järel õiguse puhkeajale või puhkepäevadele pärast teatud arvu töötundide või tööpäevade täitumist (vt selle

kohta 20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punktid 70–74, ja 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, punktid 43 ja 44).

62 Sellised tegevused tuleb direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõigu alusel direktiivi 2003/88 kohaldamisalast täielikult välja jätta.

63 Käesoleval juhul tuleb kindlaks teha, mil määral on käesoleva kohtuotsuse punktides 57–61 meenutatud kohtupraktika kohaldatav relvajõudude liikmete tegevusele, arvestades, et – nagu on rõhutatud selle kohtuotsuse punktides 43 ja 45 – on vaja tagada, et direktiivi 2003/88 kohaldamine relvajõudude liikmetele ei mõjutaks ELL artikli 4 lõike 2 tähenduses liikmesriikide põhifunktsioonide nõuetekohast täitmist.

64 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimest lõiku ei saa tõlgendada nii, et liikmesriikide relvajõudude liikmed on täielikult ja püsivalt direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja jäetud.

65 Nimelt, nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 55, 56 ja 58, tuleb direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimest lõiku vaatamata sellele, et selle eesmärk on säilitada riigi põhifunktsioonide tegelik täitmine, tõlgendada kitsalt ning selle eesmärk ei ole välistada nimetatud direktiivi ja sellest tulenevalt direktiivi 2003/88 kohaldamisalast teatud avaliku teenistuse sektorid tervikuna, vaid üksnes nendesse sektoritesse kuuluvad teatud liiki tegevused nende eripära tõttu.

66 Ühelt poolt on Euroopa Kohus juba otsustanud, et direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõiguga ei saa põhjendada seda, et selle direktiivi kohaldamisalast jäetakse täielikult välja need riigiasutuste töötajad, kes ei ole tsiviilisikud (vt selle kohta 12. jaanuari 2006. aasta kohtuotsus komisjon *vs*. Hispaania, C-132/04, ei avaldata, EU:C:2006:18, punktid 30–40).

67 Pealegi, nagu kohtujurist oma ettepaneku 88. joonealuses märkuses sisuliselt märkis, oleksid sellised konkreetsed erandid kaitseväelaste suhtes, mis on sõnaselgelt ette nähtud nii direktiivi 89/656 artikli 2 lõike 2 punktis c kui ka direktiivi 2013/35 artikli 10 lõike 1 punktis b, olnud tarbetud, kui direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimene lõik oleks üldiselt välistanud relvajõudude liikmed viimati nimetatud direktiivi kohaldamisalast. Nimelt määrab selle direktiivi artikli 2 lõike 2 esimene lõik kindlaks ka direktiivide 89/656 ja 2013/35 kohaldamisala, nagu nähtub vastavalt direktiivi 89/656 artikli 1 lõikest 2 ja direktiivi 2013/35 artikli 1 lõikest 6.

68 Teiselt poolt, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 82 ja 83 ka sisuliselt märkis, ei saa asuda seisukohale, et kõik kaitseväelaste tegevused on sellise eripäraga, et nende puhul ei ole võimalik tööaja niisugune planeerimine, mis oleks kooskõlas direktiivis 2003/88 sätestatud nõuetega.

69 Vastupidi, teatavaid tegevusi, millega relvajõudude liikmed võivad tegeleda, nagu eelkõige haldus-, hooldus-, parandus-, tervishoiu- või korrakaitseteenustega või rikkumiste menetlemisega seotud tegevusi, ei saa jätta tervikuna välja direktiivi 2003/88 kohaldamisalast.

70 Nimelt on selge, et sellised tegevused kuuluvad üldjuhul selle direktiivi kohaldamisalasse, kui neid teevad sarnastel tingimustel avaliku teenistuse töötajad, kellel ei ole kaitseväelase staatust.

71 Samas tuleb meenutada, et direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimeses lõigus ette nähtud erand on samamoodi kohaldatav kõigile töötajatele, kellel on samasugused üldsuse huve teenivad spetsiifilised tööülesanded (vt selle kohta 20. novembri 2018. aasta kohtuotsus Sindicatul Familia Constanța jt, C-147/17, EU:C:2018:926, punkt 59).

72 Kuigi on ka tõsi, et iga kaitseväelase suhtes kehtib selline kättesaadavuse nõue, et ta peab olema võimeline liituma väga lühikese aja jooksul operatsiooniga, ei takista sellele kaitseväelasele direktiivis 2003/88 ette nähtud eeskirjade kohaldamine käesoleva kohtuotsuse punktis 69 märgitud tegevuste käigus siiski sellise kättesaadavuse nõude tegelikku järgimist vähemalt siis, kui need tegevused ei toimu sõjalise operatsiooni, sealhulgas selle vahetu ettevalmistamise käigus.

73 Samas, teiseks tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktis 59 meenutatud kohtupraktikast ühelt poolt, et kui relvajõudude liikmed puutuvad kokku erakordselt tõsiste ja ulatuslike asjaoludega selle kohtupraktika tähenduses, siis on nende tegevused direktiivi 2003/88 artikli 1 lõike 3 alusel koostoimes direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõiguga direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja jäetud.

74 See on nii ka juhul, kui kõigi asjasse puutuvate asjaolude tõsidust ja ulatust arvestades on elanikkonda võimatu kaitsta, kui relvajõudude tegevus korraldatakse nii, et iga relvajõudude liige saaks kasutada direktiivis 2003/88 töö- ja puhkeaja kohta ette nähtud tagatisi ja seda eelkõige töötajate roteerumise süsteemi kasutades (vt analoogia alusel 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, punktid 47–50).

75 Teiselt poolt võib käesoleva kohtuotsuse punktis 60 meenutatud kohtupraktikast järeldada, et teatavad sõjalise tegevuse liigid jäävad tervikuna direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja, kui need tegevused on nii spetsiifilised, et need on vältimatult ja püsivalt vastuolus selles direktiivis ette nähtud nõuetega.

76 Nii on see relvajõudude selliste liikmete tegevuse puhul, keda on nende kõrge kvalifikatsiooni või neile määratud ülesannete eriti tundliku laadi tõttu väga raske asendada teiste relvajõudude liikmetega sellise rotatsioonisüsteemi abil, mis võimaldab tagada nii direktiivis 2003/88 ette nähtud maksimaalse tööaja ja puhkeaegade järgimise kui ka nende peamiste ülesannete nõuetekohase täitmise.

77 Kolmandaks tuleb märkida, et kõik kaitseväelased, kes on kutsutud osalema operatsioonides, mis eeldavad liikmesriigi relvajõudude sõjalist osalemist, sõltumata sellest, kas see toimub püsivalt või ajuti liikmesriigi sees või väljaspool tema riigipiire, tegelevad tegevusega, mis vastavalt direktiivi 2003/88 artikli 1 lõikele 3 koostoimes direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõiguga ning arvestades ELL artikli 4 lõiget 2 tuleb selle olemusest tulenevalt jätta tervikuna direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja.

78 Nimelt seaks nende operatsioonide käigus direktiiviga 2003/88 kehtestatud nõuete järgimine märkimisväärselt ohtu nende operatsioonide edukuse, mis eeldab, et osalevatelt relvajõudude liikmetelt võib nõuda pika aja vältel täielikku pühendumist, ja seega seaks see ka ohtu põhifunktsioonide – s.o kaitsta riigi julgeolekut ja säilitada liikmesriikide territoriaalne terviklikkus – nõuetekohase täitmise.

79 Selles kontekstis tuleb arvesse võtta võimalikku vastastikust sõltuvust, mis ei esine mitte ainult nende operatsioonide vahel, vaid ka nende operatsioonide ja relvajõudude liikmete muude tegevuste vahel, mille suhtes selle direktiivi normide kohaldamine nii, et asjasse puutuvatele

asutustele pannakse kohustus luua rotatsiooni- või tööaja planeerimise süsteem, saaks toimuda ainult nimetatud operatsioonide arvel, mis on vastuolus ELL artikli 4 lõikes 2 sätestatud nõuetega. Seega ei saa välistada, et teatavad relvajõudude tegevused, mis ei ole otseselt seotud kitsamas tähenduses sõjaliste operatsioonidega, jäävad nende operatsioonide kestuse ajaks samuti direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja, kui see on nende sõjaliste operatsioonide nõuetekohaseks sooritamiseks vajalik.

80 Lisaks kohustab direktiivi 2003/88 artikli 1 lõige 3, koostoimes direktiivi 89/391 artikli 2 lõike 2 esimese lõiguga ja võttes arvesse ELL artikli 4 lõiget 2, jätma direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välja ka kõik tegevused, mis on seotud kas kaitseväelaste esialgse koolitamisega, millega on samastatav kohustuslik sõjaväeteenistus, või lahinguväljaõppega, milles relvajõudude liikmed peavad hiljem korrapäraselt osalema.

81 Nagu Prantsuse valitsus nimelt märkis, tuleb relvajõudude operatsioonivõime tagamiseks asetada kaitseväelased nende esialgse koolituse ja lahinguväljaõppe käigus olukordadesse, mis sarnanevad võimalikult palju neile tingimustele, sealhulgas kõige ekstreemsematele, milles kitsamas tähenduses sõjalised operatsioonid toimuvad. Sellist õiguspärast eesmärki ei ole aga võimalik saavutada, kui direktiivis 2003/88 sätestatud tööaja korralduse eeskirju tuleks järgida selle esialgse koolituse ja lahinguväljaõppe käigus.

82 Pealegi tagavad liikmesriigid kaitseväelaste koolitusele ja väljaõppele selliste nõuete kehtestamisega ka selle, et nende kaitseväelaste tervis ja turvalisus oleks kitsamas tähenduses relvajõudude operatsioonide käigus parimal võimalikul viisil kaitstud, kuna need nõuded võimaldavad kaitseväelastel muutuda karmide elamistingimuste suhtes väga vastupidavaks ja seda vormi säilitada.

83 Asjaolu, et esialgne koolitus, lahinguväljaõpe ja sõjalised operatsioonid kitsamas tähenduses toimuvad rahuajal, ei saa mõjutada järeldust, et need tegevused peavad olema direktiivi 2003/88 kohaldamisalast tervikuna välistatud. Nimelt peab relvajõududel olema võimalik täita täielikult neile pandud ülesandeid, et tagada riigi julgeoleku ja territooriumi terviklikkuse säilimine, ja seda ka rahuajal.

84 Lisaks tuleb märkida, et iga liikmesriigi ainupädevuses on otsustada – võttes eelkõige arvesse teda ähvardavaid ohte, tema rahvusvahelisi kohustusi või teda ümbritsevat eriomast geopoliitilist konteksti –, milliseid sõjalisi operatsioone ta peab asjakohaseks, ning määrata kindlaks nende operatsioonide nõuetekohaseks läbiviimiseks vajaliku esialgse koolituse ja lahinguväljaõppe intensiivsus, ilma et Euroopa Kohus saaks seda kontrollida, kuna need küsimused ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse, nagu on nenditud käesoleva kohtuotsuse punktis 38.

85 Käesoleval juhul on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kindlaks teha, kas B. K. valves olemine kuulub mõne käesoleva kohtuotsuse punktides 73–83 nimetatud juhtumi alla. Kui see ei ole nii, siis tuleb seda tegevust pidada direktiivi 2003/88 kohaldamisalasse kuuluvaks. Sellega seoses ei saa Euroopa Kohtu käsutuses olevat toimikut arvestades välistada, et eelotsusetaotluse esitanud kohus jõuab järeldusele, et põhikohtuasjas käsitletav valves olemine kujutab endast sõjalist operatsiooni kitsamas tähenduses, mistõttu ei kuulu see selle direktiivi kohaldamisalasse.

86 Lõpuks tuleb täpsustada, et isegi kui kaitseväelased tegelevad tegevustega, mis kuuluvad täielikult direktiivi 2003/88 kohaldamisalasse, sisaldab see direktiiv vastupidi Prantsuse valitsuse väidetele sellega kehtestatud õigustest erandeid, millele liikmesriigid võivad nende kaitseväelaste suhtes tugineda.

87 See on kindlasti nii kõnealuse direktiivi artikli 17 lõike 3 punktide b ja c puhul, mis sisuliselt võimaldavad teha teatud tingimustel erandeid direktiivi artiklitest 3, 4, 5, 8 ja 16 nii turvamis- ja järelevalvetoimingute puhul, mis nõuavad vara ja isikute kaitsmiseks pidevat kohalolekut, kui ka tegevuste puhul, mis nõuavad teenuse või tootmise pidevat jätkumist.

88 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2003/88 artikli 1 lõiget 3 tuleb ELL artikli 4 lõiget 2 arvestades tõlgendada nii, et kaitseväelase valvetegevus ei kuulu selle direktiivi kohaldamisalasse:

– kui see tegevus toimub tema esialgse koolituse, lahinguväljaõppe või kitsamas tähenduses sõjalise operatsiooni raames või

– kui see tegevus on niivõrd eriline, et see ei sobi kokku töötajate rotatsioonisüsteemiga, mis võimaldaks tagada kõnealuse direktiivi nõuete täitmise, või

– kui kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid arvestades ilmneb, et seda tegevust viiakse ellu selliste erakorraliste sündmuste raames, mille tõsidus ja ulatus nõuavad elu, tervise ja üldsuse ohutuse kaitseks hädavajalike meetmete võtmist ja mille nõuetekohane rakendamine satuks ohtu, kui järgida tuleks kõiki kõnealuses direktiivis sätestatud reegleid, või

– kui kõnealuse direktiivi kohaldamine sellisele tegevusele nii, et asjasse puutuvatele asutustele pannakse kohustus luua rotatsiooni- või tööaja planeerimise süsteem, saaks toimuda ainult kitsamas tähenduses sõjaliste operatsioonide nõuetekohase läbiviimise arvel.

Teine küsimus

89 Kõigepealt tuleb täpsustada, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu teisele küsimusele vastates kasutatakse mõistet „valveaeg“, et tähistada kõiki ajavahemikke, mille vältel on kaitseväelane oma valves oleku ajal oma ülemustele ainult kättesaadav, ilma et ta tegelikult midagi valvaks.

90 Lisaks tuleb rõhutada, et eelotsusetaotlusest nähtub, et põhikohtuasi puudutab üksnes B. K. valves oldud aja ületunnitööna tasustamist.

91 Seega tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarviliku vastuse andmiseks teine küsimus ümber sõnastada ja asuda seisukohale, et sellega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2003/88 artiklit 2 tuleb tõlgendada nii, et see näeb ette, et valveaega, mille ajal kaitseväelane peab viibima talle määratud kasarmus ilma seal tegelikult tööd tegemata, tuleb sellele kaitseväelasele sellise ajavahemiku eest töötasu kindlaksmääramisel lugeda tööajaks.

92 Veel on oluline täpsustada, et vastus sellele küsimusele on põhikohtuasjas asjakohane vaid juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks jõudma järeldusele, et põhikohtuasjas kõne all olev valvetegevus ei ole direktiivi 2003/88 kohaldamisalast välistatud.

93 Neid esialgseid täpsustusi arvestades tuleb esimesena meenutada, et mõiste „tööaeg“ direktiivi 2003/88 tähenduses hõlmab täies ulatuses valveaega, mille ajal on töötajale seatud piirangud sellised, et need mõjutavad objektiivselt ja väga oluliselt töötaja võimalust sel ajavahemikul vabalt kasutada aega, mille jooksul tema tööalaseid teeneid ei vajata, ja pühendada see aeg oma isiklikele huvidele. Seevastu juhul, kui töötajale seatud piirangud konkreetse valveaja jooksul ei ole nii ranged ja võimaldavad tal oma aega korraldada ja pühenduda oma huvidele ilma oluliste piiranguteta, on direktiivi kohaldamisel „tööajaks“ üksnes aeg, mis on seotud tööga, mida

on sellel ajavahemikul vajaduse korral tegelikult tehtud (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punktid 37 ja 38 ning seal viidatud kohtupraktika).

94 Mis puudutab valves olemise aega töökohal, mis – nagu käesolevas asjas – ei lange kokku töötaja elukohaga, siis määrav tegur selle tuvastamiseks, et esinevad mõiste „tööaeg“ iseloomulikud tunnused direktiivi 2003/88 tähenduses, on asjaolu, et töötaja on kohustatud füüsiliselt viibima tööandja määratud kohas ja olema seal tööandjale kättesaadav selleks, et ta saaks vajaduse korral kohe oma tööülesandeid täita, kusjuures töökohana tuleb käsitada iga kohta, kus töötaja peab täitma tööandja korraldusel tööülesandeid, sealhulgas ka siis, kui see koht erineb kohast, kus ta tavaliselt tööd teeb. Kuna sellise valveaja jooksul peab töötaja viibima eemal oma sotsiaalsest keskkonnast ja perekonnast ning tal on vähe vabadust oma ajaga ümber käia siis, kui tema tööalaseid teeneid ei vajata, tuleb kogu valveaeg kvalifitseerida „tööajaks“ selle direktiivi tähenduses, olenemata töötaja poolt sellel ajavahemikul tegelikult tehtud tööst (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punktid 33–35 ja seal viidatud kohtupraktika).

95 Eeltoodust tuleneb, et kui asuda seisukohale, et direktiiv 2003/88 on kohaldatav, tuleb kaitseväelasele ette nähtud valveaega, mis eeldab tema pidevat kohalolekut töökohal, pidada tööajaks selle direktiivi artikli 2 punkti 1 tähenduses, kui see töökoht ei lange kokku tema elukohaga.

96 Teisena tuleb siiski meenutada, et kui direktiivi 2003/88 artikli 7 lõikes 1 sätestatud tasustatud põhipuhkuse erijuhtum välja arvata, reguleerib kõnealune direktiiv üksnes tööaja korralduse teatavaid aspekte, et kaitsta töötajate ohutust ja tervist, mistõttu reeglina ei kohaldata selle sätteid töötajate tasustamisele (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika).

97 Seega ei kuulu valveaegade eest töötajate tasustamise viis mitte direktiivi 2003/88, vaid asjakohaste riigisiseste õigusnormide kohaldamisalasse. Järelikult ei ole selle direktiiviga vastuolus, kui kohaldatakse liikmesriigi õigusnorme, kollektiivlepingut või tööandja otsust, millega on valveteenistuse tasustamiseks erinevalt arvesse võetud ajavahemikke, mille jooksul tegelikult tööd tehti, ja ajavahemikke, mille jooksul mingit tööd tegelikult ei tehtud, isegi kui neid ajavahemikke tuleb pidada selle direktiivi kohaldamisel täies ulatuses „tööajaks“ (9. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Radiotelevizija Slovenija (väljakutsevalve kaugemates piirkondades), C-344/19, EU:C:2021:182, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).

98 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2003/88 artiklit 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui valveaega, mille ajal kaitseväelane peab viibima talle määratud kasarmus ilma seal tegelikult tööd tegemata, tasustatakse teisiti kui valveaega, mille ajal ta täidab tegelikult tööülesandeid.

Kohtukulud

99 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiivi 2003/88/EÜ tööaja korralduse teatavate aspektide kohta artikli 1 lõiget 3 tuleb ELL artikli 4 lõiget 2 arvestades tõlgendada nii, et kaitseväelase valvetegevus ei kuulu selle direktiivi kohaldamisalasse:**

   – **kui see tegevus toimub tema esialgse koolituse, lahinguväljaõppe või kitsamas tähenduses sõjalise operatsiooni raames või**

   – **kui see tegevus on niivõrd eriline, et see ei sobi kokku töötajate rotatsioonisüsteemiga, mis võimaldaks tagada kõnealuse direktiivi nõuete täitmise, või**

   – **kui kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid arvestades ilmneb, et seda tegevust viiakse ellu selliste erakorraliste sündmuste raames, mille tõsidus ja ulatus nõuavad elu, tervise ja üldsuse ohutuse kaitseks hädavajalike meetmete võtmist ja mille nõuetekohane rakendamine satuks ohtu, kui järgida tuleks kõiki kõnealuses direktiivis sätestatud reegleid, või**

   – **kui kõnealuse direktiivi kohaldamine sellisele tegevusele nii, et asjasse puutuvatele asutustele pannakse kohustus luua rotatsiooni- või tööaja planeerimise süsteem, saaks toimuda ainult kitsamas tähenduses sõjaliste operatsioonide nõuetekohase läbiviimise arvel.**

2. **Direktiivi 2003/88 artiklit 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui valveaega, mille ajal kaitseväelane peab viibima talle määratud kasarmus ilma seal tegelikult tööd tegemata, tasustatakse teisiti kui valveaega, mille ajal ta täidab tegelikult tööülesandeid.**

Allkirjad